

Sokół, Zofia

Działalność kobiet polskich na polu oświaty i nauki : konferencja naukowa Poznań-Zajęczkowo 4-6 października 1999 roku

Rocznik Historii Prasy Polskiej 3/2(6), 323-327

2000

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zofia
SOKÓŁ

**Działalność kobiet polskich na polu
oświaty i nauki.**

Konferencja naukowa Poznań-Zajęczkowo
4–6 października 1999 roku

*Activities of Polish Women in Education and Science.
Scientific Conference in Poznań-Zajęczkowo,
October 4–6, 1999*

Organizatorem konferencji pt. „Działalność kobiet polskich na polu oświaty i nauki” był Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu — Wydział Studiów Edukacyjnych, Zakład Historii Wychowania w osobach prof. dr hab. Doroty Żołądz-Strzelczyk i prof. dr hab. Wiesława Jamrożka. Chociaż tematyka konferencji dotyczyła oświaty i nauki, to można ją zaliczyć do sympozjum prasoznawczego. Na zgłoszonych 25 referatów 12 związanych było bezpośrednio z historią prasy, z udziałem kobiet w pracy redakcyjnej w czasopiśmie, w dziennikarstwie i działalności publicystycznej, w 7 wspomniano o współpracy z redakcjami czasopism, zaś w pozostałych 6 wykorzystano prasę i czasopisma jako źródło wiedzy do opracowania wystąpień.

W XIX wieku, jak również w dwudziestoleciu międzywojennym, zawód nauczycielski ściśle wiązał się z działalnością publicystyczną i redakcyjną, oraz z oświatową, kulturalną i społeczną. Zarówno nauczycielstwo jak i dziennikarstwo były zawodami otwartymi i nie zamykały się przed wchodzeniem do nich kobiet. Już od lat siedemdziesiątych XIX wieku, w obu zawodach spotykamy coraz więcej kobiet. Dziewiętnastowieczne dziennikarki, redaktorki, publicystki, autorki jak np. Maria Ilnicka, Aleksandra Borkowska, Józefa Śmigielka, Eugenia Żmijewska, Jadwiga Szczawińska-Dawidowa, Maria Wysłouchowa, Aniela Szcówna i inne, były z wykształcenia nauczycielkami, gdyż pojęcie

zawodu dziennikarskiego jeszcze nie istniało. Jediną formą wykształcenia dostępną dla kobiet w końcu XIX w. były szkoły wydziałowe, seminaria nauczycielskie i organizowane przy nich Wyższe Kursy Nauczycielskie: w Krakowie kursy Adriana Baranieckiego, w Warszawie Latający Uniwersytet, czy też w Petersburgu Wyższe Kursy Bestużewskie realizujące program uniwersytecki, dające uprawnienia do nauczania w szkołach żeńskich, gimnazjach i seminariach nauczycielskich. Uniwersytety: Jagielloński w Krakowie i im. Jana Kazimierza we Lwowie otwały się przed kobietami dopiero w 1897 r., umożliwiając im zdobywanie innych zawodów. W tej sytuacji wszystkie dziennikarki, redaktorki, publicystki, wydawczynie z osiemdziesiątych lat XIX wieku — aż do 1918 roku, do powstania niepodległej Polski — były przeważnie z wykształcenia nauczycielkami, bądź też wykonując ten zawód współpracowały z redakcjami czasopism pedagogicznych, społeczno-kulturalnych i oświatowych, jak również z prasą codzienną. Związek między nauczycielstwem a prasą wykazały referaty: wprowadzający do problematyki badań feminologicznych prof. dr hab. Zbigniewa Morozika i prof. dr hab. Jana Hellwiga.

W pierwszym, autor Z. Morozik wyodrębnił trzy punkty widzenia badania dziejów aktywności kobiet: adrocentryczny, z męskiego punktu widzenia „kobieta jak przedmiot podporządkowany mężczyźnie”, „kobieta w feminizmie — jako ofiara męskiej dominacji” i „kobieta jako podmiot” — szukanie własnej tożsamości. Jednak tożsamość kobiety w mass mediach po 1990 roku została zredukowana do ciała i jego kontroli: monitorowania własnego ciała (odchudzanie) oraz konieczność bycia ciągle „młodą, piękną i bogatą” — jako imperatyw kategoriiczny i stawiania się wyidealizowanym obrazem męskiego i spojrzenia i pożądania. Kobieta ponownie stała się luksusowym przedmiotem, chociaż emancypacja kobiet stała się faktem dokonany i nieodwracalnym. W drugim referacie prof. dr hab. Jana Hellwiga: „Kobiety jako współtwórczynie dziejów wychowania w Polsce” autor zwrócił uwagę na zaangażowanie kobiet w redakcjach czasopism poświęconych historii wychowania, dziedziny uprawianej przez kobiety. Również prof. dr hab. Wiesław Jamrożek w swoim referacie pt.: „Kobiety polskie w galicyjskim ruchu oświatowym” wiele miejsca poświęcił prasie i udziałowi kobiet w dziennikarstwie, np. Marii Turzimy w redakcji „Robotnicy”, Pauliny Reinschmidt-Kuczalskiej w „Sterze”, Doroty Kłuszyńskiej w „Głosie Kobiet” i wielu innym. Udział kobiet-nauczycielek w redagowaniu czasopism poświęconych sprawom wychowania i pedagogiki jest olbrzymi i niekwestionowany.

Czasopismom specjalnym dla matek poświęcił swoją uwagę prof. dr hab. Krzysztof Jakubiak w referacie zatytułowanym „Polskie czasopiśmiennictwo kobiece dla matek z przełomu XIX i XX wieku oraz okresu II Rzeczypospolitej” przedstawiając warszawskie, krakowskie i lwowskie czasopisma dla matek, bądź poruszające problematykę macierzyństwa oraz wychowania domowego i pedagogiki rodzinnej, jak np.: „Bluszcz” za czasów redakcji Marii Ilnickiej, „Dobra Matka” Edmunda Bogdanowicza oraz „Dziecko i Matka”, „Młoda Matka” i wiele innych czasopism z okresu dwudziestolecia międzywojennego redagowanych przez mężczyzn i przez kobiety.

Działalności redakcyjnej Marii Wystouchowej w prasie dla ludu i kobiet poświęciła dr hab. Zofia Sokół (Rzeszów) swój referat pt. „Wystouchowa — galicyjska działaczka oświatowa i redaktorka prasy dla ludu”, omawiając jej udział w pracach redakcyjnych „Przyjaciela Ludu” i jego dodatku pt. „Tydzień”, publicystykę w „Kurierze Lwowskim” i w „Przeglądzie Społecznym”, redagowanie pism dla kobiet: „Przodownica” (1899) oraz „Zorza” (1900–1902).

Działalności „Marii Lipskiej-Librachtowej jako redaktorki czasopisma »Praca Szkolna« swoje wystąpienie poświęcił dr Robert Jankowski (Szczecin). „Praca Szkolna” stanowiła początkowo półarkuszowy bezpłatny dodatek do „Głosu Nauczycielskiego” w latach 1924–1932, a następnie ukazywała się w postaci samodzielnego dwuarkuszowego miesięcznika. Pismo to poruszało zagadnienia wychowania obywatelskiego, społecznego, samowychowania, formy samorządu życia szkolnego jako przygotowania do życia państwowego. Popierało różne współczesne formy wychowawcze, jak na przykład wycieczki, praktykę, nowatorstwo pedagogiczne i inne. Publikowało liczne artykuły o nowych kierunkach w psychologii i pedagogice, o metodach wychowawczych dotyczących rodziców, dzieci wiejskich i ich wychowania, napisanych przez redaktorkę — M. Lipską-Librachtową.

Szerszego omówienia działalności kobiet-nauczycielek w redakcjach czasopism pedagogicznych w swoich referatach dokonali: dr Kazimierz Szmyd (Rzeszów): „Wychowanie państwowe w poglądach Hanny Pohoskiej” (córki Izy Moszczeńskiej) — i jej współpraca z redakcją kwartalnika społecznego „Zrąb”, z konspiracyjną prasą okresu okupacji hitlerowskiej oraz udział w tajnym nauczaniu; mgr Justyna Gulczyńska (Poznań): „Działalność oświatowa Zofii Sokolnickiej” — dwukrotnej posłanki na Sejm (1919 i 1922), związanej z Izą Moszczeńską i Hanną Pohoską oraz Gabriellą Balicką, działaczkami Narodowej Organizacji

Kobiet i współpracownicami czasopism tej organizacji oraz prasy codziennej zamieszczającej dodatki lub kolumny NOK; mgr Iwona Weredyńska (Katowice): „Wiele czyni, kto wiele kocha. O dr Jadwidze Miodowskiej” — działaczce społeczno-oświatowej i krajoznawczej w Chełmie Lubelskim okresu dwudziestolecia międzywojennego, współredaktorze czasopism „Kosmos” i „Wszechświat”, prowadzącej na ich łamach swoje popularne „Pogadanki przyrodniczo-krajowe”.

„Kobiety w polskim ruchu freinetowskim” — w pedagogice specjalnej i odmiennych metodach wychowawczych z chorymi i defektywnymi dziećmi, omówiła mgr Grażyna Kasprzak (Poznań), akcentując jedną z najdoskonalszych i najbardziej wszechstronnych metod, a mianowicie rolę gazetek szkolnych w sanatoriach, prewentoriach i szpitalach, jak również udział nauczycielek w redagowaniu czasopisma „Biuletynu Informacyjnego” propagującego metodyki freinetowskie. Podobne metody pracy z dziećmi w sanatoriach przeciwgruźliczych prowadziła Helena Pelczar w Korczynie, której działalność przedstawił dr Adam Krzodrowski (Rzeszów), czy też „Olga Małkowska — twórczyni Dworku Cisowego — Harcerskiej Szkoły Pracy w Sromowcach Wyżnych” w referacie mgr Edyty Głowackiej z Poznania.

Problematyka współpracy nauczycielek z redakcjami czasopism pedagogicznych, społeczno-kulturalnych i oświatowych występowała we wszystkich referatach wygłoszonych w drugiej części konferencji, dotyczącej okresu dwudziestolecia międzywojennego, okresu okupacji hitlerowskiej i tajnego nauczania oraz udziału nauczycielek w tajnej prasie. I tak o współpracy z czasopismami pedagogicznymi wspominali: prof. dr hab. Danuta Koźmian (Szczecin) w referacie „Działalność i poglądy pedagogiczne Adolfiny Gorzyckiej-Wieleżyńskiej (1866–1925)”, prof. dr hab. Andrzej Meissner (Rzeszów): „Wkład Barbary Żulińskiej w rozwój polskiej pedagogiki”, dr Krzysztof Kabziński (Olsztyn): „Oświatowa działalność Otylii Grot (1909–1990) na Warmii”.

Pozostałe wystąpienia, chociaż nie dotyczyły bezpośrednio prasy, czasopism czy udziału nauczycielek w redagowaniu periodyków pedagogicznych, psychologicznych czy metodycznych, to jednak wykorzystywały pisma naukowe, społeczno-kulturalne i inne — jako źródła. Do takich zaliczyć należy referaty: prof. dr hab. Doroty Żołądz-Strzelczyk (Poznań): „Przejawy działalności kobiet na polu oświaty w Polsce przedrozbiorowej”, mgr Wioletty Rodek (Katowice): „Kariera naukowa kobiet w II RP przykładem pokonywania barier na drodze ku zrównaniu płci”, mgr Ewy Kuczyńskiej (Poznań): „Prekursorki polskiej logopedii

— jak np.: Aniela Szcówna, Maria Łączkowska, Aleksandra Stępow-ska, i inne, których nazwiska są znane z łamów czasopism pedagogicz-nych.

Na uwagę zasługują referaty zgłoszone, chociaż nie wygłoszone podczas konferencji, których teksty zostały nadesłane do organizatorów konferencji i ukażą się w druku w materiałach pokonferencyjnych. Były to następujące tematy: dr Andrzeja Winiarza (Lublin): „Kobieta polska w dziennikarstwie w dobie niewoli narodowej 1795–1918”; dr Władysławy Szulakiewicz (Bydgoszcz): „Współpraca kobiet okresu międzywojen-nego z czasopismami naukowymi jako przejaw działalności naukowej”; prof. dr hab. Danuty Dyndowej: „Niepospolite kobiety: współtwórczynie polskiej pedagogiki II RP” — między innymi o Jadwidze Szczawińskiej-Dawidowej, Anieli Szcównie, Józefie Joteyko, Helenie Radlińskiej i innych; prof. dr hab. Agnieszki Stopińskiej-Pająk (Katowice): „Dzia-łalność społeczno-oświatowa Izy Moszczeńskiej” — działaczki oświato-wej, politycznej, redaktorki „Przeglądu Pedagogicznego”, „Głosu” i „Prawdy” oraz dr Łucji Kabzińskiej (Olsztyn): „Uwarunkowania edu-kacji szkolnej dziecka w twórczości Józefy Joteyko”, znanej uczonej, twórczyni polskiej szkoły psychologicznej, założycielki i redaktorki „Polskiego Archiwum Psychologii” — pierwszego w języku polskim czasopisma psychologicznego, współpracującej z redakcjami niemal wszystkich czasopism pedagogicznych i psychologicznych w Europie.